

МОДЕЛИ РАЗРЕДНЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Слободанка Гашић-Павишић (2005): *Модели разредне дисциплине*.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 24 см, стр. 239.

Монографија »Моделі разредне дисциплине« посвећена је једном од најактуелнијих педагошких проблема данашњице. Дисциплина је један од важних чиниоца који значајно утичу на ефикасност наставног процеса и функционисања школе уопште. Проблем дисциплине је присутан знатно пре настанка школе као институције, а његово научно и стручно сагледавање је углавном запостављено у нашим оквирима. Међутим, у свету постоји низ различитих и међусобно супротстављених програма за успешно остваривање дисциплине у разреду. Слободанка Гашић-Павишић упознаје нас са искуством великог броја наставника широм света о примењеним моделима за успостављање и одржавање дисциплине у разреду. Допринос овог педагошког дела огледа се и у томе што ће наставницима омогућити да на компетентан начин превазилазе препреке у васпитно-образовном раду са ученицима, с циљем да се дидактичка ефикасност наставе подигне на значајно виши ниво. Питање школске дисциплине није искључиво део професионалног поља педагога и других учесника у школском животу и раду, већ заокупља родитеље, психијатре, дефектологе и друге стручњаке којима је ова проблематика блиска. Садржај монографије распоређен је у четири поглавља која нам пружају релевантне информације о томе шта је разредна дисциплина; истраживачким налазима о природи и учесталости дисциплинских проблема у школи и разреду; бихејвиоралном и когнитивном приступу дисциплини у разреду; и, коначно, о моделима разредне дисциплине. У оквиру закључка, ауторка наводи налазе емпиријских истраживања о односу дисциплинске праксе и понашања ученика, на основу чега су изведени елементи разредне дисциплине који могу бити корисни и за нашу школску праксу. На крају књиге налазе се прилози који садрже: квиз за утврђивање профила наставника у управљању разредом, формулар за утврђи-

вање узрока непажње ученика на часу, формулар за описивање наставникових поступака према ученику који праве проблеме у разреду и пример радних листова које ученик попуњава кад је искључен са часа

У оквиру првог поглавља, које носи назив »Шта је разредна дисциплина«, анализирана су различита значења термина »дисциплина« и расправљало се о традиционалним и савременим одређењима појма »школска дисциплина«. Ауторка се одређује за дефиницију дисциплине као процес управљања понашањем ученика у разреду, с циљем да се настава и учење несметано одвијају. Истиче да је неоправдано издвајати одржавање дисциплине од процеса наставног рада на часу и раздвајати дисциплину и управљање разредом. У теоријским разматрањима могу се разликовати два супротстављена схватања појма »дисциплина« – традиционалистичко и прогресивистичко. Према традиционалистичком схватању, деца су по природи дивља и неконтролисана, потребна им је спољашња контрола док не овладају самоконтролом, треба их учити, користећи казну и моћ, да поштују ауторитет и да се повинују његовим захтевима. Представници прогресивистичке струје сматрају да су деца по природи добра, не треба их усмеравати, већ им омогућити да се слободно и природно развијају, а она ће током одрастања спонтано развити самоконтролу и самодисциплину. Супротстављени модели разредне дисциплине полазе од различитих претпоставки о природи људског бића, што имплицира и различита схватања овог појма. Наведена подела одговара дистинкцији која се јавља између теорија о дисциплини коју наводе Карвин и Мендлер. С једне стране, говори се о потпуној спољашњој контроли како би се понашање појединца подредило потребама групе или ауторитета, док, с друге стране, у први план се истиче унутрашња контрола и потребе појединца над потребама групе или ауторитета. Без обзира на разлике у приступима, савремени аутори се слажу око тога да је дисциплина саставни и нераздвојни део школског живота и да је нужан услов за успешну наставу и учење.

У другом поглављу приказани су истраживачки налази о природи и учесталости дисциплинских проблема у школи и разреду, код нас и у свету. Истраживања спроведена широм света, као и кроскултурална поређења, показују да се наставници суочавају са сличним дисциплинским проблемима, као што су: изостајање ученика са наставе, неадекватно понашање ученика на часу, причање преко реда и без дозволе, устајање са свог места и узнемиравање других ученика у разреду у току наставе. Школски систем у нашој земљи карактерише примена традиционалног начина дисциплиновања, као што је контрола, забрана, кажњавање, ауторитаран однос према ученику и тако даље. Дакле, углавном се примењују

васпитне мере које се темеље на спољашњем систему мотивације. Таква слика је последица недовољно извршених истраживања овог проблема у нашој земљи, као и непознавање савремених модела дисциплине који се најчешће базирају на интринзичној мотивацији. У многим земљама (САД, Велика Британија) наставници се припремају кроз семинаре и курсеве за обуку у примени различитих модела разредне дисциплине, од којих неки улазе у програм редовног школовања наставника. Међутим, и у тим земљама преовладава уверење педагошких стручњака о недовољној припремљености наставника за управљањем разредом и одржавањем дисциплине на часу.

Треће поглавље посвећено је различитим теоријским приступима у разматрању проблема дисциплине. Реч је о два теоријска приступа – бихејвиоралном и когнитивном. Према бихејвиоралном схватању, промене у понашању ученика постижу се променом спољашњих околности без обзира на то који су разлози и мотиви тог понашања. Основна идеја овог приступа је модификовање понашања путем награде и казне, јер је добро или лоше понашање нешто што ученици уче. Когнитивни приступ истиче да се промене у ученичком понашању јављају првенствено утицајем који се врши на његова унутрашња ментална стања. За разлику од бихејвиоралног приступа, когнитивисти примењују мере којима се утиче на опажање, мишљење, очекивања, уверења ученика, односно на промене његових когнитивних мапа, на учење саморегулације понашања, самоконтроле и учење поступака за решавање сукоба. Истиче се значај превентивне и проактивне дисциплине и у тој превенцији наставник има врло значајну улогу. Аутор анализира сличности и разлике између ових приступа, наводи њихове предности и недостатке, а на основу њихове компатибилности изналази и могућности њиховог спајања у нов когнитивно-бихејвиорални приступ.

Четврто поглавље садржи прегледан приказ седам различитих модела разредне дисциплине који су прихваћени широм света и примењују се у многим школама, уз масовну обуку њихових наставника. За сваки од представљених модела описани су принципи и циљеви, методе, поступци и упутства за њихову примену, као и предности, недостаци и резултати експерименталних провера њихове ефикасности. Реч је о следећим моделима дисциплине: (1) »Чврста дисциплина« Кантера и Кантера; (2) »Позитивна дисциплина« Џонса; (3) »Дисциплина без присиле« Гласера; (4) »Управљење наставним радом на часу« Кунина; (5) Адлеријански модели дисциплине утемељени на учењу о индивидуалној психологији: »Модел социјалне дисциплине« Драјкурса, »Позитивна дисциплина« Нелсена и »Кооперативна дисциплина« Алберта; (6)

»Обучавање наставника успешности« Гордона и (7) »Дисциплина са достојанством« Карвина и Мендлера. Према овим моделима, дисциплиновање се не остварује применом традиционалних и репресивних мера, већ употребом поступака као што су: одељењске дискусије, разговор, уговор, апел одговорности, упућивање, помоћ, слање ја–порука, активно слушање, вршњачко саветовање, охрабривање, развијање осећања за заједницу, опомена, казне природних и логичких последица и слично. Описани модели инсистирају на демократској дисциплини утемељеној на разумевању ученика, очувању њиховог достојанства и превентивном приступу у решавању дисциплинских проблема. Захтева се активно укључивање ученика у процес решавања проблема, уз помоћ вршњака, наставника и родитеља. Модели припадају бихејвиоралном, когнитивном или когнитивно-бихејвиоралном приступу. У већини модела се примењују принципи из различитих теоријских приступа што их је учинило еклектичким и на тај начин популарним за њихову примену. Аутор тврди да је сваки модел разредне дисциплине применљив у пракси, а у свету је највише наставника оспособљено да користи модел »Дисциплине са достојанством« чији су аутори Карвин и Мендлер. У странијој литератури модели разредне дисциплине најчешће се разврставају према подели Волфганга на четири категорије: »три лица дисциплине«, »односи – слушање«, »суочавање – уговарање« и »правила и последице«. Наведене категорије се разликују међусобно према нивоу аутономије ученика, степену спољашње моћи која се примењује над учеником, као и према димензији понашања наставника на чијим половима се налазе опозити – контрола и утицај. Контрола подразумева доминацију наставника и ломљење воље ученика, а утицај подразумева узајамно поверење и уважавање у циљу придобијања послушности и сарадње.

Аутор наводи да се водећи стручњаци и научници не слажу око тога који модел дисциплине је успешан и користан. У литератури преовладава уверење да је сваки модел дисциплине прихватљив за одређене ученике и околности, а један од разлога је чињеница да разред обухвата ученике који се налазе на различитим стадијумима моралног развоја. Можемо се питати на основу којих критеријума наставник чини избор међу понуђеним моделима. Важно је да наставник добро познаје децу, а да би пронашао приступ који успешно делује у одређеној ситуацији и са одређеним дететом, неопходно је да испробава, мења и подешава приступе дисциплини. Стога, наставницима се препоручује да се упознају са понуђеним моделима и да направе лични дисциплински план, који је усклађен са ученицима и школским етосом у целини. Емпиријска истраживања која су мерила ефекте појединих модела разредне дисципли-

не нису дала поуздане доказе о њиховој универзалној делотворности. Међутим, сваки од ових програма дисциплине садржи компоненте за које је потврђено да имају ефикасан учинак.

Ово педагошко дело нуди наставницима, стручним сарадницима и практичарима прегршт корисних информација, савета и сугестија за успешно решавање дисциплинских проблема у свакодневном раду са ученицима. Наставницима и заинтересованим родитељима нуди целовит систем педагошких поступака, који ће им знатно олакшати рад са децом и учинити их да се осећају компетентним, ефикасним и креативним. Такође, писац наводи изворе и веб-сајтове које је користио и путем којих се могу добити шире информације о описаним моделима и њиховима ауторима. Проблем дисциплине у нашој земљи није довољно теоријски и емпиријски разрађен, стога, научним радницима и истраживачима ова књига знатно олакшава пут ка даљем сазнавању овог педагошког феномена.

Ивана Берић

Институт за педагошка истраживања, Београд